

Benny Carlson: The State as a Monster. Gustav Cassel and Eli Heckscher on the Role and Growth of the State

University Press of America, Lanham, New York, London 1994,
xi + 292 s.

Denna bok är i stort sett en översättning av författarens doktorsavhandling i ekonomisk historia från 1988, *Staten som monster. Gustav Cassels och Eli F Heckschers syn på statens roll och tillväxt*. I den engelska versionen har bland annat inledningskapitlet gjorts kortare, notapparaten gjorts mindre omfattande och ett appendix om "den nya ekonomin" uteslutits. Tyngdpunkten ligger på Cassels (1866–1945) och Heckschers (1879–1952) ideologi och syn på ekonomisk politik i vid mening, medan deras "rent" teoretiska bidrag spelar en undanskymd roll.

Sin syn på statens roll manifesterade Cassel och Heckscher främst i dagstidningar och allmänna tidskrifter. Cassel skrev mest i Svenska Dagbladet, Sunt Förnuft och Skandinaviska Bankens Kvartalskrift, medan Heckschers främsta fora var Dagens Nyheter och Svensk Tidskrift. Det var inga små mängder de publicerade. Enbart i Svenska Dagbladet hade Cassel under årens lopp omkring 1500 artiklar. Heckschers bibliografi omfattar 1148 nummer, varav cirka 300 är artiklar i Dagens Nyheter. Att ägna en stor del av sin tid åt att skriva för en bred publik och att försöka påverka myndigheternas beslut i ekonomiska spörsmål var en plikt för både Cassel och Heckscher.

Huvudfrågan har Carlson delat upp i åtta delfrågor som får sin behandling i var sitt kapitel och som ofrånkomligen går om lott. Delfrågorna gäller synen på socialismen, statsföretag, planhushållning, socialpolitik, monopol, tullar, skatter och krispolitiken. Både Cassels och Heckschers uppfattning försköts under åren. Ett av de intressanta inslagen i Carlsons bok är just

att han betonar uppfattningarnas dynamik. Det är alltför vanligt att en författare generellt knyts till en uppfattning som han eller hon företrätt bara under en begränsad tid. (Det är likaså alltför vanligt att någon ställs till svars för inkonsistens över tiden i sina deklarerade uppfattningar, som om sådan inkonsistens skulle vara uppseendeväckande och ett tecken på bristande trovärdighet. Särskilt politiker kan ju på 1990-talet anklagas för uppfattningar som de hyste på 1970-talet och därefter inte velat kännas vid.)

Både Cassel och Heckscher hade ursprungligen en positiv syn på statens roll och såg gärna att den utökades. De hade emellertid olika utgångspunkter. Den unge Cassel betraktas av Carlson som vänsterman, dock knappast socialist. Heckscher däremot var ursprungligen högerman, som bankruttförklarade den gamla liberalismen och förespråkade en statsaktivistisk konservatism.

Efter första världskriget var båda mer kritiska mot statliga ingrepp i ekonomin. Samtidigt rörde sig Heckscher mot liberalismen och mot vänster, medan Cassel gick mot höger. I slutläget betraktar Carlson Cassel som stående längre åt höger än Heckscher.

Den antiinterventionistiska hållning som de så småningom intog kan möjligen ses som en av orsakerna till att den sk Stockholmskolan uppstod – yngre elever som Myrdal och Ohlin protesterade mot sina lärares obenägenhet att förorda aktiva ingrepp mot 1930-talets ekonomiska kris. Cassel och Heckscher gav emellertid inte vika utan spelade "en ledande roll i kampen mot Stockholmskolan, Keynes' och

de svenska socialdemokraternas idéer om hur arbetslösheten skulle bekämpas på 30-talet”.

Benny Carlson har gjort den första utförliga studien av Cassels och Heckschers syn på staten och dess uppgifter, d v s av en aspekt på dessa ekonomers politiska uppfattning. En sådan studie kan motiveras av flera skäl. Det viktigaste är kanske att Cassel och Heckscher inte bara var framstående ekonomiska teoretiker utan också politiska agitatorer, och det vore naivt att tro det inte finns något samband mellan deras uppträdande i dessa två roller. Carlsons studie ger alltså en intressant bakgrund även åt den som primärt är intresserad av Cassels och Heckschers bidrag inom ”ren” ekonomisk teori eller ekonomisk historia.

Benny Carlson har i flera skrifter visat att han är en framstående stilist. Han hör till de få som förenar en språklig framställning av god litterär klass med vetenskaplig akribi, intellektuell klarhet och djupt grävande i källorna. I vad mån den förstnämnda egenskapen bevarats i den engelska översättningen av hans doktorsavhandling är jag inte kompetent att avgöra, men de senare är otvetydigt i behåll.

BO SANDELIN